

SAKSBEHANDLER
Øystein Hagland
Kaare Stang

VÅR REF.
23/03671-1

DERES REF.

VÅR DATO
21.06.2024

DERES DATO

postmottak@ra.no
www.riksantikvaren.no

Erik Olav Ryen
Hamnevegen 12
2116 SANDER

Vedtak om fredning av låven på Tomta, Peistorpet / Piesala, gnr./bnr. 1/26 i Åsnes kommune

**Den skogfinske låven med en mengde magiske symboler står på gården Peistorpet i Åsnes Finnskog.
Foto: Riksantikvaren/Øystein Hagland**

Vi viser til tidligere utsendt fredningsforslag for låven på Tomta, Peistorpet/Piesala datert 05.12.2023 som har vært på høring hos berørte parter og instanser. På grunnlag av dette fatter Riksantikvaren følgende vedtak:

Vedtak om fredning

Riksantikvaren freder låven på Tomta, Peistorpet, gnr./bnr. 1/26, i Åsnes kommune. Fredningen gjøres med hjemmel i lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) § 15.

Formålet med fredningen etter kulturminneloven § 15

Formålet med fredningen er å bevare låven på Tomta, Peistorpet, som et kulturhistorisk og bygningshistorisk viktig eksempel på skogfinsk tradisjon for rissing og bruk av magiske symboler på og rundt innganger på driftsbygninger. Formålet med fredningen av låven er videre å sikre kunnskaps- og identitetsverdi samt opplevelsese- og pedagogiskverdi om skogfinnenes tradisjoner, liv og virke.

Formålet er videre å bevare rominndeling, bygningsdeler og overflater. Fast inventar skal bevares som en integrert del av interiøret. Formålet med fredningen av demonterte dører er å bevare eldre bygningsdeler med kulturhistorisk verdi og tilknytning til låven.

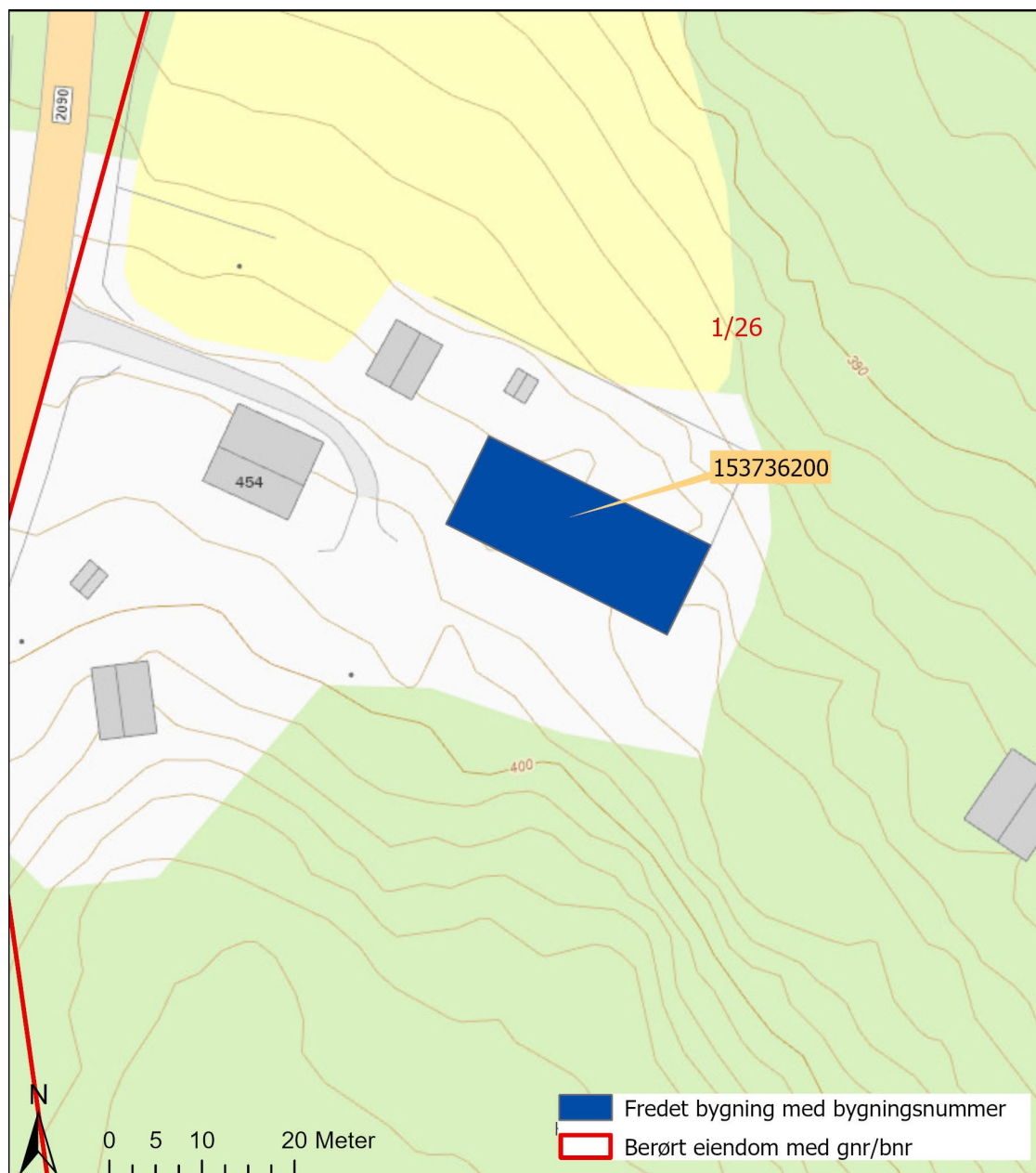
Formålet med å frede oppholdsrommet i låven, "Korn" er å bevare det som eksempel på overnattingssted som reisende/romanifolket/taterne har benyttet seg av, blant annet i forbindelse med sesongmessig arbeid og handel med gårdsfolket. Rommet har også vært benyttet som oppholdsrom, arbeidsrom og overnattingssted av gårdsfolket selv.

Fredningen skal bidra til å:

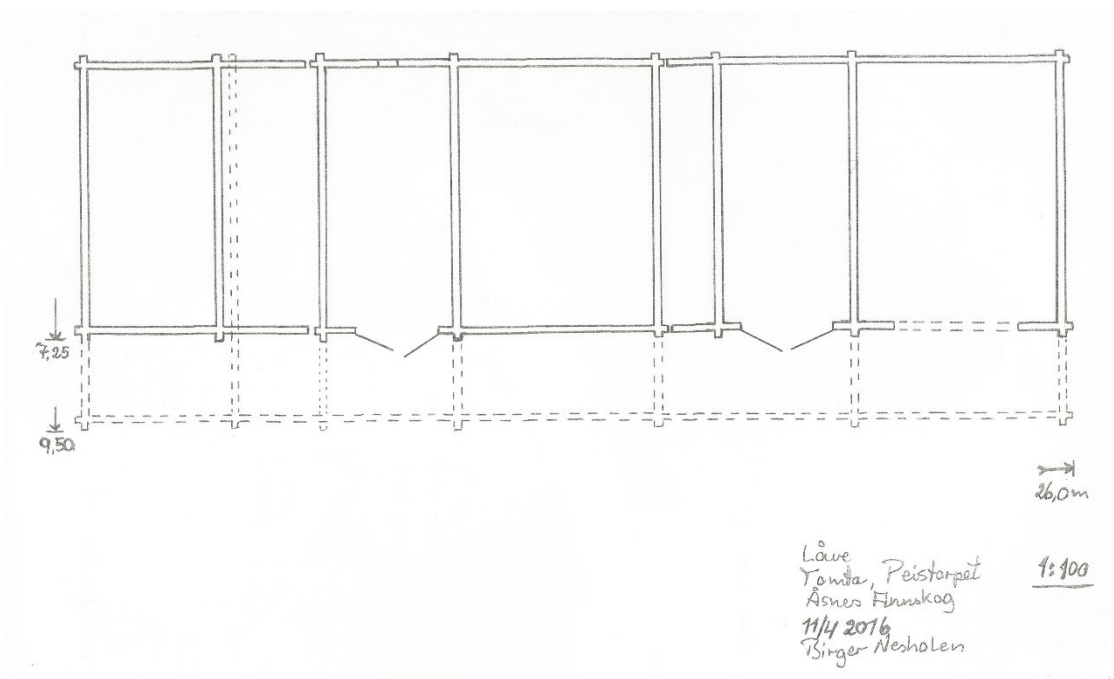
- sikre at kulturhistoriske og bygningshistoriske verdier ved kulturminnet bevares
- sikre kulturminnet som kilde til kunnskap om skogfinsk jordbruk, og bruk av magiske symboler.
- bevare kulturminnets eksteriør med fasadenes hovedstruktur og detaljering, opprinnelige/ eldre vinduer og dører, materialbruk og overflater
- bevare kulturminnets interiør med rominndeling og bygningsdeler.

Omfanget av fredningen

Fredningen omfatter kulturminnet avmerket på kartet nedenfor:

Fredningen etter §15 omfatter låven på Tomta, bygningsnummer 153736200
Kulturminne-ID 242575, med bærende konstruksjoner, eksteriør og interiør.

Oppmåling og romplan i låven av Birger Nesholen

Fredningen gjelder også tilbakeførte elementer slik som svalgangen tak, gulv og låvebruer med brukar. Dette er fortolkninger og tilbakeføringer av opprinnelige bygningselementer som var gått helt eller delvis tapt før istandsetting, og som er nødvendige for å sikre og forstå driftsbygningen og dermed de magiske symbolene. Fredningen omfatter to demonterte dører, som på fredningstidspunktet ligger lagret på låven. Av fast inventar finnes en nybygget krybbe som også inngår i omfanget.

Bestemmelser i kulturminneloven som gjelder for det fredete kulturminnet

Fredningsbestemmelsene gjelder det fredete kulturminnets eksteriør og interiør slik dette er beskrevet i fredningsomfanget. I tillegg til fredningsbestemmelsene under, gjelder kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18 og 21. I tillegg gjelder forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven.

Særskilte bestemmelser etter kulturminneloven § 15

Kulturminnet skal behandles og forvaltes på en slik måte at de kulturhistoriske og bygningshistoriske verdiene det representerer blir ivaretatt. Det kan gis dispensasjon til å tilbakeføre kulturminnet til opprinnelig eller tidligere utseende og/eller

konstruksjoner. Forutsetningen er at tiltaket kan gjøres på et sikkert, dokumentert grunnlag eller med utgangspunkt i historiske spor.

Det er ikke tillatt å foreta inngrep i det fredete kulturminnet. Med inngrep menes: å rive, flytte, bygge om, endre, forandre materialer eller farger, eller foreta andre endringer som går ut over vanlig vedlikehold å skifte ut bygningselementer/konstruksjonselementer/materialer eller forandre overflater. Det er ikke tillatt å skade eller fjerne fast inventar, eller de demonterte bygningsdelene som presisert i omfanget.

Dispensasjon fra fredningen

Fredningen medfører at det må søkes om tillatelse i forkant av alle typer tiltak som går ut over vanlig vedlikehold, jf. kulturminneloven § 15a. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold, skal fylkeskommunen kontaktes på forhånd.

Fylkeskommunen kan i særlig tilfelle gi dispensasjon, evt. på visse vilkår, fra vedtaket om fredning for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep.

Tiltak som eier har fått dispensasjon til, vil i enkelte tilfeller også kreve tillatelse etter plan- og bygningsloven. Eier må avklare dette med kommunen.

Mer informasjon om dispensasjon, vedlikehold og skjøtsel finnes i Riksantikvarens retningslinjer for dispensasjonsbehandling (se Riksantikvarens nettsider).

Tiltak som kan gjennomføres uten dispensasjon fra fredningen

Vanlig vedlikehold kan gjennomføres uten dispensasjon fra fredningen.

Med vanlig vedlikehold menes rutinemessig arbeid på byggverk for å opprettholde kulturminnet/-nes tilstand, for eksempel reparasjon av bygningselementer i samsvar med opprinnelig eller eksisterende teknikk, utførelse og materialbruk.

Forvaltnings-/skjøtselsplan

Riksantikvaren oppfordrer til at det i samarbeid med fylkeskommunen utarbeides en forvaltningsplan for det fredete kulturminnet. Forvaltningsplanen skal rulleres ved behov.

Begrunnelse for fredningen

Låven på Tomta, Peistorpet er et av flere kulturminner som ble valgt ut til å representere den skogfinske befolkningens kulturminner. Låven har en uvanlig stor mengde innrissede magiske symboler. Bruken av magiske symboler finnes på flere av kulturminnene, men omfanget gjør låven på eiendommen Tomta til et sjeldent kulturminne av nasjonal verdi.

Bruken av magiske symboler har vært en viktig del av, og er utbredt i skogfinsk kultur i Norge tilbake til 1600-tallet. De magiske symbolene hadde en beskyttende funksjon, og de var ofte plassert på bygninger som inneholdt verdier det var viktig å beskytte. Symbolene ble risset eller skåret inn på dører, rundt døråpninger eller andre åpninger i veggene. Egne fruktbarhetssymboler ble også risset inn. Disse skulle bidra til større avlinger og fruktbarhet hos gårdsdyrene.

De magiske symbolene som er risset inn rundt inngangene på låvebygningen på Peistorpet er plassert på en måte som var karakteristisk og fantes på mange driftsbygninger. Låven har dermed stor kunnskapsverdi og identitetsverdi, opplevels- og pedagogisk verdi om skogfinnenes liv og virke. Kulturmiljøverdiene er primært knyttet til tømmerkasse, vegger og dører.

Gårdsfolket på Tomta samhandlet med reisende blant annet ble det gitt losji og handlet med hest. Et av rommene i låven, kjent som "Korn" har blitt benyttet av romanifolket/taterne som overnattingssted. Gården som møteplass for to av Norges nasjonale minoriteter (skogfinner og romani/tater) gir en tilleggsverdi, og styrker bygningens identitetsverdi også i lokalsamfunnet.

Fredningen omfatter bygningen slik den står på fredningstidspunktet. Under istandsettingen, som ble ferdigstilt i 2023, er det gjort mange og til dels inngripende tiltak, som drenering, utgravning, hevning og stabilisering av bygningskroppen.

Deler av bygningskroppen er erstattet og svalgangen er rekonstruert på bakgrunn av

spor, avbildning og fortelling om låvens utseende. Andre nye elementer som tak, taknedløp og gulv er ikke tilbakeføringer, men disse er like fullt nødvendige for å sikre bygningen, de magiske symbolene og formidlingen av dem for fremtiden.

Beskrivelse av kulturminnet

Låven på Tomta i Peistorpet består av tre eldre sammenbygde låver med rom for både høyr, stall og andre funksjoner. En svalgang ligger i hele byggets lengde

Låven har en uvanlig stor mengde magiske symboler risset inn i treverket, særlig på og rundt åpninger og innganger til låven. De magiske symbolene skulle ha en beskyttende funksjon.

Bruken av slike symboler og sjamanistisk magi er en skogfinsk tradisjon som ble brukt langt inn i moderne tid, men vi vet ikke hvor langt tilbake tradisjonen strekker seg. De magiske symbolene vi har igjen i dag stammer i hovedsak fra midten av 1800-tallet og framover mot 1900-allet. Det er også fra denne perioden vi har flest bygninger bevart.

For nærmere beskrivelse av kulturminnet vises det til vedlagt dokumentasjon.

Tilstand

Låven ble istandsatt i perioden 2018 til 2023. Bygningen var i dårlig stand, og arbeidene som er gjort er utført for at de magiske symbolene også kan sikres og ivaretas for kommende generasjoner. Det er lagt nytt tak, bygningen er hevet, det er drenert, ny svalgang er gjenoppbygd og det er lagt på panel for å skåne utsatte og skadde vegger. Det er lagt nye gulv, og bygningselementer med magiske symboler som ble midlertidig fjernet under istandsettingen er tilbakeført. Istandsettingen har vært gjennomført med to ulike tilnærminger. Arbeidene som ble gjennomført frem til 2021 var prosessuelt autentiske, og omfattet både sikring og stabilisering, drenering utskifting av stokker mv. Arbeidene etter våren 2021 ble gjennomført med mål om å sikre kulturminneverdiene og opprinnelige bygningselementer på en kostnadseffektiv og forsvarlig måte, som ville være enkel å vedlikeholde. Det omfatter blant annet værhud på deler av bygningen, tak og gulv.

Tilstandsgrad vurderes som TG1. Det vises til bygningsteknisk rapport fra sivilarkitekt Vegard Røhme.

Eiendomsforhold

Gnr./bnr. 1/26 i Åsnes kommune eies av Carina Ryen Nyheim, Ekornlia 10, 2100 Skarnes

Eiendommen er regulert til LNF-område jf. NASJONAL AREALPLANID: 3418_2012001. Planen ble vedtatt i Åsnes kommunestyre og trådte i kraft 23.09.2019.

Riksantikvarens myndighet

Myndigheten til å fatte fredningsvedtak etter kulturminneloven § 15 er delegert fra Klima- og miljødepartementet til Riksantikvaren, jf. forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven § 2 (4).

Fredningen gjøres etter særskilte regler om saksbehandling jf. kulturminneloven § 22.

Forholdet til annet lovverk

Naturmangfoldloven

Som en del av saksutredningen skal det gjøres en vurdering av om vedtaket er av slik karakter at det kan utgjøre risiko for skade på naturmangfoldet. Dette følger av naturmangfoldloven §§ 8-12, jf. § 7.

Det er vurdert at fredningen ikke har negative virkninger for naturmangfoldet.

Praktisk informasjon

Kontaktinformasjon

Det er Innlandet fylkeskommune som har ansvaret for forvaltningen av fredete byggverk, anlegg og områder. Fylkeskommunen svarer også på spørsmål om fredningen og behandler søknader om dispensasjoner og tilskudd.

Ansvar for vedlikehold

Eier og/eller bruker har ansvar for vedlikehold av det fredete kulturminnet.

Økonomiske tilskudd

Det er anledning til å søke fylkeskommunen om tilskudd til merkostnader som følger av krav til antikvarisk utførelse ved sikring, istandsetting, vedlikehold og skjøtsel av fredete kulturminner. Mer informasjon om tilskudd finnes på [Riksantikvarens nettsider](#) eller ved å kontakte relevant fylkeskommune.

Det gis normalt ikke tilskudd til fredete kulturminner som eies av museer eller det offentlige.

Bakgrunnen for fredningssaken

I forbindelse med Riksantikvarens fredningsstrategi og påfølgende satsing på kulturminner etter våre nasjonale minoriteter, er et utvalg av kulturmiljøer etter den skogfinske befolkningen i Norge valgt ut for fredning. Bakgrunnen for denne nasjonale satsingen er en kartlegging av fredete kulturminner i Norge fra 2011, der det kom fram at svært få kulturminner knyttet til nasjonale minoriteter var representert på fredningslisten. Kulturminnene som velges ut til fredning skal være representative for skogfinnenes liv og historie i Norge, og bidra til å ivareta deres historie. Arbeidet er forankret i de europeiske rammekonvensjonene om vern av nasjonale minoriteter av 1993, St. Meld 16 (2004-2005), Meld. St. 35 (2011-2012) og Meld. St 16 (2019-2020). Låven på Tomta ble spilt inn som kulturminne fra Skogfinske interesser i Norge i 2014 i en bekymringsmelding (06/01448-22) Begrunnelsen var den omfattende mengden med magiske symboler som er risset inn i bygningen. Låven var preget av lang tids forfall.

I 2014 gav Riksantikvaren tilskudd til sikringsarbeid på låven via Skogfinske interesser i Norge og Skogfinsk Museum (06/01448-23).

Riksantikvaren har fra 2018 til 2021, senere overført til 2023, gitt tilskudd til istandsetting av låven med sikte på å sikre kulturminneverdiene i de magiske symbolene. Under istandsettingen av låven ble deler av låven med innriss demontert og oppbevart på Skogfinsk museum. Disse delene ble tilbakeført i 2023.

De tidligste sporene vi finner i Riksantikvarens arkiver som omhandler skogfinske kulturminner strekker seg tilbake til før andre verdenskrig, men interessen knyttet seg primært til byggeskikk som regionalt særpreg og ble ikke vurdert på bakgrunn av skogfinsk tilknytning. Ønske og arbeidet med økt representativitet blant det fredete

kulturminnene kan sees tilbake til i hvert fall 1970-tallet. De eldste henvisningene til Peistorpet som finnes i kulturmiljøforvaltningens arkiver er fylkeskonservatorens rapport for året 1979, hvor det henvises til at det er gitt en uttalelse (RAKV/S-6224/D/Db/Db04/0001/0003).

Sakshistorikk

Skogfinske interesser i Norge spilte inn ønske om fredning av låven på Tomta til Riksantikvarens høring på utvalg i satsningen på skogfiner i 2017 (15/01158). På bakgrunn av kulturminneverdiene i låven på Tomta, Peistorpet, og engasjementet fra den skogfinske minoriteten, ble det besluttet at låven skulle istandsettes og fredes ved slutføring av det arbeidet. Fredningen ble varslet 14. november 2018. I løpet av istandsettingsperioden har det vært løpende kontakt mellom daværende eier, Erik Olav Ryen og Riksantikvaren. Det er gjennomført flere befaringer underveis i prosessen.

Melding om oppstart av fredningssak

Erik Olav Ryen, Åsnes kommune, Hedmark fylkeskommune, Norsk Skogfinsk Museum og Skogfinske interesser i Norge fikk i brev av 14.11.2018 melding om oppstart av fredningssak, (18/03866-1) jf. kulturminneloven § 22 nr. 1. Melding om oppstart ble samtidig kunngjort i avisene Glåmdalen og Østlendingen. Det ble gitt en frist på tre uker til å komme med merknader. Det kom ikke inn merknader til melding om oppstart innen fristen.

Høring av fredningsforslag

Riksantikvaren utformet et fredningsforslag, som i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 2 ble sendt på offentlig ettersyn og til høring til berørte parter. Samtidig ble det kunngjort i avisene Glåmdalen og Østlendingen og Norsk lysingsblad at fredningsforslaget var lagt ut til offentlig ettersyn i Åsnes kommune og Innlandet fylkeskommune

Det kom inn en merknad på høringen fra Skogfinske interesser Norge, Glomdalsmuseet og Tater- Millas venner, Lena Peistorpet og Innlandet fylkeskommune.

Skogfinske interesser Norge fremhevet låven som et særlig viktig kulturminne. Dette er begrunnet i personalhistorien til Tomt- Embret som skar de magiske symbolene. Låven er et eksempel på bruk av magiske symboler. Låven er et viktig kurs og formidlingssted For Skogfinske interesser. Skogfinske interesser fremhevet også låvens tilknytning til romanifolket/taterne, og understreket at det gir låven ytterligere verdi og forteller om relasjonen mellom de to folkegruppene i området.

Glomdalsmuseet merknad understreker viktigheten i at romanifolket/taternes historie blir synliggjort i kulturminner knyttet til storsamfunnet og til andre minoriteter, Låven på Tomta fremstår som et godt eksempel på mangfold i kulturminner. Glomdalsmuseet støtter fredningen.

Tater-Millas venner viste til at det var kjent blant reisende at "Korn" på låven var åpent for overnatting, og at ruten til Stor-Johanfolket gikk gjennom de traktene og til Metbæcken i Sverige. Tater-Millas venner fremhever de gode relasjonene mellom romanifolket/ taterne og folket på skogen.

Lena Peistorpet har i sin merknad uttalt seg positiv til fredningen og fortalt om tilknytning til stedet i barn- og ungdomsårene.

Innlandet fylkeskommune uttalte seg positivt til fredningen, fremhevet verdiene, ser frem til å forvalte kulturminnet med eier og Riksantikvaren, men hadde ellers ingen merknad.

Erik Olav Ryen har overdratt eiendommen til sin datter Carina Ryen Nyheim. Ny eier er orientert om fredningen av sin far. Erik Olav har samtidig informert om at det bør monteres snøfangere av hensyn til takrenner og for å hindre at snø legger seg på veggen. Riksantikvaren viser til at dispensasjon for montering av snøfanger sendes til Innlandet fylkeskommune når det blir relevant. Riksantikvaren har vært i kontakt med Carina Ryen Nyheim per telefon. Eier er positiv til fredningen.

Kommunens politiske behandling og vedtak

Etter høringen ble fredningsforslaget bearbeidet på bakgrunn av innspill og lagt fram til politisk behandling i Åsnes jf. kulturminneloven § 22 nr. 3. Kommunestyret i Åsnes kommune behandlet saken i sitt møte 27. 05.2024 og traff følgende vedtak:

KST-045/24 Vedtak:

Kommunestyret vedtok enstemmig kommunedirektørens innstilling:

Åsnes kommune anser det som veldig positivt at bygningen blir fredet.

Riksantikvarens behandling av fredningssaken

Riksantikvaren har ved behandlingen av saken vært i dialog med tidligere og nåværende eier av eiendommen samt Skogfinsk museum og Skogfinske interesser i Norge.

Riksantikvaren er tilfreds med innspillene og kommunens vedtak, og vurderer at de er i tråd med vår forståelse av låven som et viktig kulturminne. Riksantikvaren takker alle som har bidratt i saken i form av bistand, rådgivning og engasjement, håndverkere, kommunen og i særdeleshet tidligere eier Erik Olav Ryen og nåværende eier Carina Ryen Nyheim.

Mulighet til å klage på vedtaket

Vedtaket om fredning kan påklages innen tre uker fra mottakelsen. Eventuell klage sendes Riksantikvaren. Hvis klagen ikke tas til følge, sendes klagen til Klima- og miljødepartementet for endelig avgjørelse, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29.

Tinglysing

Fredningsvedtaket vil bli tinglyst av Riksantikvaren i samsvar med kulturminneloven § 22 nr. 5.

Vennlig hilsen

Hanna Geiran
riksantikvar

Brevet er elektronisk godkjent uten underskrift

Vedlegg: 1

Kopi til: Skogfinske interesser i Norge, v/Terje Audun Bredvold Kaptein Dreyers ved 1604, 2283 ÅSNES FINNSKOG/ Åsnes kommune, Rådhusgata 1 , 2270 FLISA/ Norsk Skogfinsk Museum, Furubergsvegen 42, 2256 GRUE FINNSKOG/ Klima- og miljødepartementet, Postboks 8013 Dep, 0030 OSLO/ Innlandet fylkeskommune, Postboks 4404 Bedriftssenteret, 2325 HAMAR/ Skogfinneforeningen, Gamleveien 148c/o Rune Hernes Bjerk, 1350 LOMMEDALEN